

Causa „Černoboh bamberský“

PETER PODOLAN

Katedra slovenských dejín, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Ján Kollár bol nesmierne všestranne zameraný človek so širokou paletou záujmov. Aj keď najväčšiu slávu získal ako „nesmrteľný poeta“, nemožno mu uprieť zásluhy i v iných oblastiach. Špecificky sa angažoval v „slovanskej národnej vede“ – slavistike, kde ho zaujímala predovšetkým minulosť Slovanov. Tento záujem ohraničovala okrem jazykovednej a etnologickej oblasti aj historiografia a archeológia. Hoci mnohé z jeho názorov boli už v jeho dobe prijímané kriticky, nemožno povedať, že sa vymykal z prúdu dobového romantického prístupu vo vede.

Kollárovo výstupy sa často prelínali s jeho umeleckou fantáziou, avšak na druhej strane patril k úzkej skupine vzdelancov, bol nadpriemerne vzdelaný a pomerne bohato svoje náhľady publikoval. Pasáže i rozsiahlejšie texty o slovanskej minulosti nájdeme azda v každej jeho vydanej práci, cielene sa totiž stali argumentmi v súboji medzi nacionálnymi ideológiami národných hnutí v Uhorsku i širšom stredoeurópskom prostredí. Chronologicky práve vedecký záujem nahrádzal pôvodné zaujatie poéziou.¹ Ak môžeme veriť Kollárovým vlastným vyjadreniam, záujem o minulosť si pestoval výraznejšie zrejme už v období tesne pred jeho štúdiom v Jene (1817 – 1819).

Hoci je v niektorých prípadoch zreteľné Kollárovo okúzlenie históriou – goetheovské prežívanie minulosti v prítomnosti, historiografické prvky v Kollárovom diele tvoria hlavne zásadnú oporu ideologických konštrukcií súvisiacich s etablovaním sa moderného nacionalizmu. Efektne (ale veľmi zjednodušene) možno hovoriť o čierno-bielom prístupe: zaujímali ho na jednej strane body s negatívnou konotáciou (odnárodnenie, bitky a dátumy spojené s následným potlačením slovanského

---

¹ Porovnaj KOLLÁR, Jan. *Staroitalia slavjanská aneb objevy a důkazy živilů slavských v zeměpisu, v dějinách a v bájesloví, zvláště v řeči a literatuře nejdávnejších vlaských a sousedních kmenů, ze kterých je zřejmo, že mezi prvotními osadníky a obyvateli této krajiny i Slavjané nad jiné četnější byli*. Vídeň : V Císařské královské dvorské a státní tiskárně, 1853, s. VII.

elementu a pod.), na strane druhej udalosti a osobnosti s konotáciou pozitívnu (dobré vlastnosti, silné a vzorové osobnosti, udalosti s pozitívnym efektom pre slovanský svet a pod.). Okrídlene tu sledoval heslo: „*Slavme slavně slávu Slavov slavných!*“² Niektoré národné historiografie a jednotlivci napokon tento mechanizmus využívajú dodnes.

Široký záber Kollárovhovho záujmu potom koreloval aj s paletou prác, ktoré obsahovali historiografické črty. Napriek chronologickej postupnosti vydávania týchto prác, môžeme predpokladať, že sa mnohými témami a oblasťami zaoberal paralelne. Jedným z prvých Kollárových činov, ktorý preukázal aj úroveň jeho znalostí, bola hádka s profesorom Heinrichom Ludenom (1778 – 1847) kvôli slavicite domnelých nemeckých božstiev ešte počas štúdia v Jene.³ Do roku 1822 datujeme Kollárovu kodifikáciu slovanských vlastností v dvojzázni *Dobré vlastnosti národu slowanského*. Zreteľný je tu vplyv Herderovho charakteropisu Slovanov, ako aj negovanie už stereotypných črt pripisovaných Slovanom cudzincami.

Etnologický charakter, prístup k pamiatkam jazyka (špecificky ako „oral history“), no i historickému datovaniu a obsahu možno vnímať pri vydávaní zbierok ľudovej slovesnosti. Kollár sa (anonymne) zúčastnil už na spracovaní dielka *Písně světské lidu slowanského v Uhřích* (1823), v jeho réžii bol vydaný druhý diel (1828) a s odstupom dva diely zbierok *Národní zpiewanky* (1834, 1835).

Historiografické obrazy sa dostali aj do básnickej skladby *Slávy dcera*, už vo vydání z roku 1824, hoci výraznejšie až v „úplnom“ vydání z roku 1832. Jednak kvôli zašifrovanému odkazu či poetickej skratke, jednak kvôli slabému vzdelávaciemu formátu recipientov Kollár zbierku vybavil aj vlastným výkladom – *Výklad čili přímětky a vysvětlivky ku Slávy dceře* (1832), ktorý obsahuje jeho cenné náhľady i rozsiahlejšie medailóny k jednotlivým historickým osobnostiam, udalostiam a pod.

Prvý ucelený obraz o minulosti Slovanov obsahuje „*Krátičká známost národu Slowanského*“ ako kapitola Kollárom zostavenej *Čítanky* (1825). Text

---

² Znelka II, 217. *Slávy dcera* [1852] In KOLLÁR, Ján *Dielo I. Básne*. Ed. Cyril Kraus. Bratislava : Tatran, 2001, s. 148.

³ *Už vtedy som mal* [J. K.] *vlastné výpisky zo spomenutých spisovateľov, opisujúcich slovanskú mytológiu, ba i niektoré diela, preto nehovoril som len tak na such-buch. „Ved“, reku „tu všade sa výslovne vraví Slávi, Vendi, Obodriti, Pomorania, Polabania atd‘, ba i samé mená bohov, ako Svätovit, Radegast, Svätobor, Henil, Hmil atd‘. možno vysvetľovať zo slovanskej reči, nie z nemčiny.*“ KOLLÁR, Ján. *Pamäti z mladších rokov života*. Bratislava : Tatran, 1972, s. 170-171.

sa dočkal prepracovania v druhom vydaní (1844) i vydania ako samostatnej brožúrky.⁴ Prvá verzia predstavuje originálny Kollárov výklad, neskoršie silne ovplyvnili výťahy z diel Pavla Jozefa Šafárika.⁵

Skutočne prvá „vedecká“ štúdia *O jméně národu slovanského resp. Rozprava o jméne národu našeho Slav a Slovan* (1826), ktorá nakoniec nebola publikovaná, začína rad podobne orientovaných prác. Nasledovala po nemecky vydaná rozprava o mene Maďar (1827)⁶ a nakoniec *Rozprawy o Gmenách, počátkách i starožitnostech národu Slawského a geho kmenů* (1830).⁷ Tu bránil názor o prioritě etnonyma Slav pred Slovan. Všetky z týchto prác sa stretli s rozporuplnou odozvou redaktorov či recipientov. Kollár v tomto období vydal ešte *Jmenoslov* (1828), slovník osobných slovanských mien, ním rozšírenú zbierku Jovana Pačiča.⁸ Po neúspechu sa Kollár priamo vo „vedeckej“ línii neangažoval, nedá sa však povedať, že by nepracoval.

---

⁴ KOLLÁR, Jan. *Čjtanka anebo Kniha k Čjtánj pro mládež we sskolách slowanských w městech a w dědinách*. Budín : W kráľovské uniwersické tiskárně, 1825, s. 202-208, 231; KOLLÁR, Jan. *Čjtanka anebo kniha k Čjtanj, pro mládež we sskolách slowenských w městech a w dědinách. Druhé vydánj, opravené a prjdawkem uherským a německým rozmnožené*. V Pessti tiskem Trattner-Károlyiho, 1844, s. 160-174.

⁵ Podrobne PODOLAN, Peter. Krátická známost národu Slowanského Jána Kollára. In *Štúdie k jubileu Pavla Jozefa Šafárika*. [online] Historia nova II – 2011 – 1. Bratislava : Stimul, 2011, s. 39-58. Dostupné na internete: < https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/ksd/h/HinoII-2011-1.pdf>

⁶ KOLLÁR, Ján. *Ableitung und Erklärung den National – Namens Magyar*. Pesth : Gedruckt bey Matthias Trattner Edlen von Petróza, 1827. Prehľad pozri v PASTRNEK, František. O starožitnických spisoch Kollárových. In PASTRNEK, František (ed.). *Jan Kollár, 1793 – 1852. Sborník statí o životě, působení a literární činnosti pěvce „Slávy dcery“ na oslavu jeho stoletých narozenin*. Vídeň : Český akademický spolek ve Vídni a Slovenský akademický spolok „Tatran“ vo Viedni, 1893, s. 234.

⁷ KOLLÁR, Jan. *Rozprawy o gmenách, počátkách i starožitnostech národu slawského a geho kmenů*. W Budíně: W král. universické tiskárně, 1830. Prehľad pozri v PASTRNEK, František. O starožitnických spisoch Kollárových. In PASTRNEK, František (ed.). *Jan Kollár, 1793 – 1852. Sborník statí o životě, působení a literární činnosti pěvce „Slávy dcery“ na oslavu jeho stoletých narozenin*. Vídeň : Český akademický spolek ve Vídni a Slovenský akademický spolok „Tatran“ vo Viedni, 1893, s. 234.

⁸ KOLLÁR, Jan – PAČIČ, Jan. *Gmenoslow čili Slownjk osobných Gmen rozličných kmenů a nářečí národu Slawenského*. Budjn : Tiskem kr. všeučiliště Peštianského, 1828. Prehľad pozri v JAKUBEC, Jan. Jan Kollár. In HANUŠ, Josef a kol. *Literatura česká devatenáctého století*. Díl druhý. 2. vydanie. Praha : Nákladem Jana Laichtera na král. Vinohradech, 1917, s. 384.

Opísaný okruh prác svedčí o Kollárovom záujme o minulosť Slovanov, jeho túžbe hľadať slovanské pamiatky na miestach spomenutých v historických prameňoch, záujem o „archeologické“ pamiatky, architektúru i mytológiu.

V polovici 30. rokov, keď našiel „Černoboha bamberského“, urobil objav, ktorý ho nakrátko vyniesol do povedomia nielen slovanského vedeckého sveta. „*Byl-tě nad giné hoden wznešený zpěwec Sláwy dcery toho štěstj, aby matka Sláwa w neuwadlý wěnc zázsluh swěcence swého i tuto přiložila nezabudku.*“⁹ Táto epizóda je súčasne dobrým príkladom Kollárovej aktivity, osobného i vedeckého prístupu k starým slovanským pamiatkam. Podmienky nálezu údajných sôch Černoboha v jeseni roku 1835 boli doslova romantické. Kollár sa po rokoch odlúčenia práve oženil so starou láskou Friederikou Schmidtovou a podivuhodný nález sa mu podarilo objaviť na svadobnej ceste, vlastne spiatočnej z Weimaru do Pešti, keď sa zastavili v juhonemeckom Bambergu. Tu pri prehliadke monumentálneho chrámu sv. Petra a Pavla na Michalskej hore (Michelsberg) „*našli sme dvě starožitné ze skály vytesané, místy narušené, avšak vřbec dobře zachované podobizny Černoboha, v obrazu lva ležícího, s runskými nápisy, které má družka i hned do listovnice v nástinu odřejsovala. Dlouhost modly jest 7, vysokost 3, širokost 3 pídě.*“¹⁰ Podľa Kollára mali oba levy rovnaké runové nápisy, „odpísal“ však iba nápis iba zo sochy na pravej strane priečelia.¹¹ Uvažoval tiež, že sochy mohli byť do Bambergu prenesené z Hornej Lužice, kde sa nachádza vrch Černoboh. Tu mali byť uctievané.¹² Neskôr ich pokladal

---

⁹ ŠAFAŘÍK, Pavel Josef. Podobizna Černoboha w Bamberku In *Časopis českého Museum*, roč. 11, 1837, č. 1, s. 40-41.

¹⁰ List Jána Kollára Františkovi Palackému z 5. septembra 1835. AMBRUŠ, Jozef. *Listy Jána Kollára I*. Martin : Matica slovenská, 1991, s. 150. O mesiac Kollár poslal list aj P. J. Šafárikovi. Hoci sa nezachoval, Šafárik z neho citoval dôležité časti vo svojej neskoršej štúdiu o náleze. Porovnaj ŠAFAŘÍK, Pavel Josef. Podobizna Černoboha w Bamberku In *Časopis českého Museum*, roč. 11, 1837, č. 1, s. 41-42.

¹¹ List Jána Kollára Pavlovi Jozefovi Šafárikovi z 12. septembra 1836. AMBRUŠ, Jozef. *Listy Jána Kollára I*. Martin : Matica slovenská, 1991, s. 159.

¹² Fragment listu Jána Kollára Pavlovi Jozefovi Šafárikovi z 5. novembra 1835. ŠAFAŘÍK, Pavel Josef. Podobizna Černoboha w Bamberku In *Časopis českého Museum*, roč. 11, 1837, č. 1, s. 42. Vrch potom v roku 1839 na základe aj tejto zmienky navštívil Ľudovít Štúr. ŠTÚR, Ľudovít. *Cesta do Lužíc*. In ŠTÚR, Ľudovít: *Dielo I*. Bratislava : Tatran, 1986, s. 87, 96, 99-101.

za dielo sochárov z Retry, starobylého a strateného mesta tamojších Slovanov.¹³ Veľká katedrála mala v čele tri brány, pričom bežne boli otvorené iba dva krajné vchody. Pred nimi obe Kollárove sochy levov, známe ako „Domkröten“ („Dómske žaby“) stoja dodnes.

Kollár sa nečudoval, že si Nemci nápisy nevšimli, pretože ich mohol objaviť iba slovanský bádateľ: *„anť je to už časem, deštěm a prachem tak zmařeno, že sa ani pozornosti hodno býti nevidí; a musejúť tam oči cvičného slavisty přijíti, aby sobě toho povšimnuly. Já sotvá to zočil, serdce mi zplesalo, anť som už hned z pouhéj zevniternéj tvárnosti na slovanské dílo zavíral.“*¹⁴ Miestny kostolník mu vyrozprával historiku, že vraj ide o sochy zlých duchov, ktorí brzdili prácu na stavbe kostola, čo si dal Kollár okamžite do analógie s bojom pohanstva Slovanov s kresťanstvom. Podľa neho sem dal „modly“ premiestniť samotný Otto Bamberský *„...bud' na památku, bud' z opatnosti, aby odstraněním jí Vendové [Slovania] utverzeni byli v křesťanství a uchráněni od navracení se k modlářství.“*¹⁵ Tento vierozvest tunajších Slovanov bol pochovaný v tom istom chráme.¹⁶ Kollárovi sa na naliehanie, ba i úplatok podarilo získať cenný suvenír – niekoľko zlatých vláken z biskupského pláňa priamo z Ottovho hrobu.

Kollár bol počas tejto cesty bádateľsky veľmi aktívny – už v Rezne sa márne snažil nájsť chrám, *„v němž onech 7 [14!] českých vladyk křestěno.“* Išlo o históriu s krstom českých veľmožov v roku 810. V chráme sv. Emmerama sa tu pokúsil nájsť i hrob kniežaťa Rastislava. V chráme v Bambergu potom objavil i staré obrazy, ktoré *„kroj starých Vendů [Slovanov] věrně vyobrazují.“*¹⁷ *„Tam jsou pravé starovendické kostumy, obličejje, nářadí a zbroje atd., tamť utešený obraz oněj paňej v Kamině, která v den nedělní*

¹³ KOLLÁR, Ján. Slovník slavjanských umelcův. In KOLLÁR, Jan. Cestopis obsahující cestu do Horní Italie a odtud přes Tyrolsko a Bavorsko se zvláštním ohledem na slavjanské živly roku 1841 konanou a sepsanou od Jana Kollára. In *Spisy Jána Kollára*. Díl třetí. Cestopis prvý. V Praze : Nákladem knihkupectví I. L. Kober, 1862, s. 353.

¹⁴ List Jána Kollára Pavlovi Jozefovi Šafárikovi z 12. septembra 1836. AMBRUŠ, Jozef. *Listy Jána Kollára I*. Martin : Matica slovenská, 1991, s. 159.

¹⁵ List Jána Kollára Františkovi Palackému z 5. septembra 1835. AMBRUŠ, Jozef. *Listy Jána Kollára I*. Martin : Matica slovenská, 1991, s. 150.

¹⁶ O Ottovi pozri KOLLÁR, Jan. *Výklad čili přímětky a vysvětlivky ku Slávy dceře od Jana Kollára*. Spisy Jána Kollára. Díl druhý. Praha : Nákladem knihkupectví I. L. Kober, 1862, s. 123-124.

¹⁷ List Jána Kollára Františkovi Palackému z 5. septembra 1835. AMBRUŠ, Jozef. *Listy Jána Kollára I*. Martin : Matica slovenská, 1991, s. 151.

žne uprostřed čeládky.“¹⁸ Kollár teda v Bambergu získal bohatý úlovok. Jeho čerstvá manželka v liste švagrovi celú udalosť opísala iba lakonicky: „*Pozerali sme si kostoly a manžel si tu našiel veľa zaujímavého (zo slovanských kmeňov).*“¹⁹

O svojom snažení a úspechoch Kollár okamžite informoval priateľov, najmä Františka Palackého a Pavla Jozefa Šafárika. Súčasne o novom objave informoval aj prostredníctvom kázne *Nábožný pohled na kraginu která gest matka evangelickej wjry* (1835), ktorú vydal bezprostredne po návrate do Pešti: „...widel som pred hlavným chrámom Bamberkým starodávný, ze skály vytesaný, obraz Černoboğa předstawujcý, genž tam až do dnešnjho dne žalowati se zdá na onen nemaudrý a ukrutný spůsob kterým zde předkové našeho národu na wjru křesťanskú obracowáni boli.“²⁰ Uviedol tu aj vyobrazenie sochy, hoci s výsledkom kameňotlače nebol veľmi spokojný.²¹

Nemalý záujem o sochy a nápisy prejavil Pavol Jozef Šafárik, pretože sa zaujímal o problematiku slovanského „runového“ písma – „...objevení podobizny Černoboğa čili Černohlava v Bamberku jest mi nade všecho důležitě.“ V auguste roku 1836 si ešte pýtal podrobnosti o náleze, i jeho nákresy, ktoré mu Kollár poslal v liste. Doplnil i vlastné čítanie nápisu.²² S Kollárovým nákresom sa však neuspokojil a snažil sa získať presnejšie nákresy, o čo ho nakoniec prosil i Kollár.

Kľúčovým bodom nálezu boli určite (identické) nápisy na sochách.

---

¹⁸ List Jána Kollára Pavlovi Jozefovi Šafárikovi z 12. septembra 1836. AMBRUŠ, Jozef. *Listy Jána Kollára I.* Martin : Matica slovenská, 1991, s. 159. Obrazy údajne dlho ležali v krypte Otta Bamberského, Kollár prosil o ich odkreslenie podobne ako v prípade runového nápisu na soche „Černoboğa“.

¹⁹ List Friederiky Schmidtovej [Kollárovej] Carlovi Ludwigovi Albrechtovi Kunzemu z 26. októbra 1835. AMBRUŠ, Jozef. *Listy Jána Kollára I.* Martin : Matica slovenská, 1991, s. 360.

²⁰ KOLLÁR, Jan. *Nábožný pohled na kraginu která gest matka ewangelickej wjry.* W Pešti : Tiskem J. M. Trattnera a Štěpána Károlyiho, 1835, s. 7.

²¹ P. J. Šafárik si všimol, že „runy“ na tomto obrázku sa príliš podobajú na vyobrazenie rún zo staršej práce o „Bodrických slitinách“ (tzv. prillwitzké idoly), ktorých pravosť Šafárik odmietal. Hoci si myslel, že skreslenie je prácou umelca pripravujúceho kameňotlač, je možné, že podklad v tomto zmysle upravil sám Kollár. ŠAFÁŘÍK, Pavel Josef. *Podobizna Černoboğa w Bamberku* In *Časopis českého Museum*, roč. 11, 1837, č. 1, s. 42, 43.

²² List Pavla Jozefa Šafárika Jánovi Kollárovi z 19. augusta 1836. Literární archiv Památníku národního písemnictví, Praha (ďalej iba LA PNP), fond Jan Kollár. V liste z 3. marca 1836 sa potom sťažoval, že okrem informácií, ktoré mu dal Palacký, nedostal od Kollára od jeho návratu zo svadobnej cesty žiaden list. List Pavla Jozefa Šafárika Jánovi Kollárovi z 3. marca 1836. LA PNP, fond Jan Kollár.

Kollár nápis vylúštil ako CARNI BU(G), čo malo údajne v jazyku miestnych Slovanov znamenať Černoboh. Význam nápisu iste ovplyvnila aj podoba sochy – lev. Černoboh predstavoval dualisticky záporné božstvo Slovanov. – „*Bělbog a černibog aneb bjlý a černý bůh, onen byl původcem všeho dobrého, tento všeho zlého.*“²³

Otázka rún dávnych Slovanov bola módnou záležitosťou. Úvaha bola jednoduchá – ak mohli používať runové písmo tak primitívne národy ako Germáni, Slovania (údajne) stojaci na vyššej kultúrnej úrovni „museli“ podobné písmo používať tiež. Mali si ho priniesť z indickej pravlasti. Aj niektoré historické pramene priniesli oporu pre existenciu starobylého slovanského písma. Mních Chrabr vo svojom spise *O písmenách* (okolo roku 900) zaznamenal, že Slovania „zárezmi a črtami v dreve počítali“, teda písali. Každý nález takéhoto písma bol pochopiteľne vzácny a veľmi vítaný.

I Šafárik sa podujal lúštiť nápis, hoci sa nám jeho výklad zachoval iba v liste Kollárovi. Zlomovým malo byť čítanie znaku, ktorý podľa Šafárika zahrňal dve písmená – a výsledkom bol ČERNE(G)LAV. „*Černo hlav jest starší jméno nežli Černoboh; ostatně nepřím se, že i Černoboh čteno může, an i toto staré a pravé jest.*“²⁴ Podľa Šafárika mal nápis „poľskú“ podobu.²⁵ Mierne odlišný výsledok súvisí okrem úrovne podkladov aj so skutočnosťou, že Šafárik bol schopným jazykovedcom, znalcom viacerých slovanských nárečí a preto nápis rekonštruoval na základe týchto svojich znalostí.

S Kollárovým súhlasom o náleze Šafárik informoval celý slovanský svet. Písal o ňom v listoch priateľom a známym na všetky strany (najmä

²³ KOLLÁR, Jan. *Čjtanka anebo Kniha k Čjtánj pro mládež we sskolách slowanských w městech a w dědinách*. Budín : W kráľovské uniwersické tiskárně, 1825, s. 204; KOLLÁR, Jan. *Národní zpiewanky čili pjsně swětské Slowáků w Uhrách gak pospolitého lidu tak i vyššjch stawů...* Djl Perwý. W Budjně : W král uniwersické tiskárně, 1834, s. 413-414, 434.

²⁴ List Pavla Jozefa Šafárika Jánovi Kollárovi z 19. augusta 1836. LA PNP, fond Jan Kollár.

²⁵ „*Těž Lutici podle Nestora náleželi původem svým ke kmeni lešskému. Nyní dívej se do pramene dějin těchto větví: jaké to polonismy všude! Na jediném pravém nápise runovém z této země, kteréž máme, stojí napsáno slov. runami: CARNI BV(G) — G jest smazáno — tak říkali tito pohané — snad i mazursky carny m. czarny! Pozoruhodno.*“ List Pavla Jozefa Šafárika Wáclawovi Aleksandrovi Maciejowskemu z 11. februára 1837. Dopisy Pavla Josefa Šafárika (Z pozůstalosti W. A. Maciejowského). In JELÍNEK, Edvard (red.). *Slovanský sborník statí z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literárního i společenského života*. roč. 3. Praha : Tiskem a nákladem J. Otty, 1884, s. 482, 483.

do Ruska a Poľska) a následne mu venoval aj štúdiu vo vtedajšom vedeckom periodiku – *Časopise českého Museum*.²⁶ Tu uviedol najmä doslovné citáty z Kollárových listov o náleze a pripojil i svoje komentáre a úvahy na tému slovanského písma. Štúdia obsahovala aj nové, trochu precíznejšie vyobrazenie sochy podľa pôvodného Friederikinho náčrtku. Čo sa týka mena božstva Šafárik tu uviedol iba Kollárovo čítanie. Inak podporil jeho názor o súvise modiel s kristianizačnou činnosťou sv. Otta Bamberškého.²⁷ Už tu spomína správu kronikára Helmolda o Černobohovi, zmienku Dithmara o božstve Luarasici (Lwa Račic) spojil práve s levou podobou v zmysle „leo regulus s. dominulus“, teda dominus, princeps, rex, vladyka. Nesúhlasil však s aplikovaním dualistickej schémy, že išlo o záporné božstvo (napr. aj kvôli aplikácii kresťanského stereotypného podania pohanských božstiev).²⁸

Dokonca aj vo svojom najzásadnejšom diele *Slovanské starožitnosti* (1837) Šafárik použil takmer identicky pozadie bamberského nálezu. Píše tu o samotnom náleze, ktorý mal pochádzať z Pomoranska či Lutíc a o poľskom charaktere nápisu. Uvádza opäť správu kronikára Helmolda o božstve zvanom Tjarnglófi (Černohlav) a zmienku Dithmara o božstve Luarasici znovu prepojil s levou podobou. Etymologizoval potom Lua-rasici ako lva-ražic, teda lev-knieža, lev-kráľ.²⁹ Okrem samotného etymologického prístupu tu negatívnu úlohu zohralo chybné čítanie mena, čo Šafárik napravil v roku 1844. Písmeno „Z“ bolo v jednom prepise uvedené ako „L“ – z čoho vyplýva, že Slovanmi uctievaný boh sa volal „Zuarasici“, teda Svarožič.³⁰

---

²⁶ ŠAFAŘÍK, Pavel Josef. Podobizna Černoboha w Bamberku In *Časopis českého Museum*, roč. 11, 1837, č. 1, s. 37-52. Prosil i o preklad do poľštiny. List Pavla Jozefa Wacławovi Aleksandrovi Maciejowskemu z 15. apríla 1837. Dopisy Pavla Josefa Šafaříka (Z pozůstalosti W. A. Maciejowského). In JELÍNEK, Edvard (red.). *Slovanský sborník statí z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literárního i společenského života*. roč. 3. Praha : Tiskem a nákladem J. Otty, 1884, s. 486.

²⁷ ŠAFAŘÍK, Pavel Josef. Podobizna Černoboha w Bamberku In *Časopis českého Museum*, roč. 11, 1837, č. 1, s. 46.

²⁸ ŠAFAŘÍK, Pavel Josef. Podobizna Černoboha w Bamberku In *Časopis českého Museum*, roč. 11, 1837, č. 1, s. 52.

²⁹ ŠAFAŘÍK, Pavel Jozef. *Slovanské starožitnosti*. (ed. Jireček, Josef) zv. II. Praha : Nákladem knihkupce Bedřicha Tempského, 1863, s. 631, 635.

³⁰ ŠAFAŘÍK, Pavel Josef. O Svarožiči, bohu pohanských Slovanů. In *Časopis českého Museum*, roč. 18, 1844, č. 1, s. 483-484.

Podrobný opis chrámu i oboch domnelých modiel Šafárikovi poskytol kandidát bohoslovnia z Liptova Michal Melna, ktorý Bamberg navštívil 22. – 24. júla 1837. V liste – správe zo septembra 1837 píše: *„Sochy tyto dosti velikánské, mají lva na podstavci ležícího představovati. Oni však gsau ode všech lwů, kterých v Bavorsku, také i v Bamberku [...] swau velikostí, swau neforemností, která na prastarost díla zavjratí dá, docela rozličné. Giž co se postavy gegich dotýče, říci se nemůže, že by leželi, raději že lezau. U obecnjho lidu je vůbec taková pověst, že gsau to žaby (Kröten), kteréž, když chrám tento křesťanský stawien byl, to v noci bořili, co ve dne vybudováno bylo.“* Melna venoval veľkú pozornosť stavu oboch sôch, im poškodeniam a samozrejme samotným nápisom. Upresnil aj to, že sochy sú vytesané z pieskovca. Vzhľadom na informácie, ktoré získal je logický aj jeho výsledok – *„Gisté gest, že djla tato owšem z prastarého věku pocházejí, a wznešenost mjsta, chor totiž před chrámem, gak rjkagj, na kterém ležj, také ono domněnj, že tyto podobizny nekdy velikau moc měli, ge před značnějšj škodu a porušenostj obránili. —“*³¹ V Šafárikovej a Kolárovej pozostalosti sa nachádza viacero náčrtov sochy s nápisom v perspektívnom podaní z viacerých uhlov, ktoré musel zhotoviť nadaný umelec zrejme pre Šafárika.³² Možno tu nájsť i lístok s presnými rozmermi oboch sôch a tiež nákresy runových nákresov.³³

Už čoskoro (1837) sa však prišlo pre nápis k zásadnému zvratu – *„Šafařík jest u velikých trampotách a mrzutosti. Jest to ale kousek, žeby člověk z kůže vyskočiti mohl. Co on v letošním prvním svazku učenosti vynaložil na vysvětlení slovanských run v Bamberku t. Černoboga, a zatím jsou to ne runy ale kury. Kolara i s jeho Minou nehezky napálili. Jistý cestující Slovan tu věc na místě tam znovu vyšetřoval – nu což to jest? Stojí tam před kostelem dva lvíci starodávního tesu pro ozdobu, jakých prý i jinde v Němcích dosti, a ledakdes v zahradách, a do jednoho vryl kdosi před mnoho lety zvěčniti se chtěje, jakýsi „Nomina Stultorum“ své jméno, které se čte (I chybí) OHAN (O. . .), ostatní už věkem již v písčitém kamenu tom vyhlazeno. Nu a tu to máte, na tomto bezbožném Johanovi jaká soustava dala se vystavěti. Může-liž kdo skepticism v těch a takových věcech,*

³¹ List/správa Michala Melnu Pavlovi Jozefovi Šafárikovi zo septembra 1837. LA PNP, fond Pavol Josef Šafařík, zložka Slovanská mythologie.

³² Či mohol byť autorom kresieb Josef Vojtěch Hellich (1807 – 1880) alebo iný umelec bude treba ešte overiť.

³³ LA PNP, fond Pavol Josef Šafařík, zložka Slovanská mythologie.

ku kterému já se z většího dílu hlásím, za zlé pokládati?“³⁴ Zdá sa, že tento názor sa začal postupne rozširovať medzi českými vzdelancami.

Nález vyvolal pozornosť aj v samotnom Bambergu, kde sa všetci čudovali, že im takéto pamiatky unikli, čo sa snažili nemeckí bádatelia napraviť. Nespomínali sa ani v súdobej práci o dóme z roku 1836 od Michaela Landgrafa.³⁵ Záujem zrejme odštartoval Jacob Grimm (1785 – 1863) počas svojho pobytu v Bambergu 29. júna 1838, keďže čítal Šafárikovu štúdiu.³⁶ Neskôr bol jedným z mála nemeckých bádateľov, ktorý ich uznával za „slovansko-pohanské.“³⁷ Na tento podnet bol vytvorený aj sadrový oblačok nápisu, no členovia bamberskej historickej spoločnosti v roku 1838 konštatovali, že nejde o slovanské runy, ale nápis v latinskej majuskule z 11. storočia. Čítali ho ako HENR, teda Henricus – malo ísť o meno cisára, ktorý dal dóm postaviť. Zopakovali tiež ľudovú verziu o tvoroch, ktoré bránili stavbe kostola a skameneli ako žaby (Kröten). V povesti našli aj historické jadro, lebo v oblasti mal existovať kult bôžika s menom Crodo, ktoré sa vraj ako nadávka skomolilo na Krot, Teufels-Kröte – „žabu“. Ponúkli pozoruhodnú myšlienku, že prácam na kresťanskom chráme bránili vlastne pohanskí slovanskí obyvatelia, ale ich činy pripísali (symbolicky) Crodovi. Sochy tak mali spodobňovať buď Croda alebo iného démonického tvora.³⁸

³⁴ List Františka Ladislava Čelakovského Josefovi Krasoslavovi Chmelenskému z 15. septembra 1837. *F. L. Čelakovského sebrané listy*. Praha : Nákladem Dr. Ed. Grégra, 1865, s. 343.

³⁵ List Pavla Jozefa Šafárika Jánovi Kollárovi z 19. augusta 1836. *LA PNP*, fond Jan Kollár; LANDGRAF, Michael. *Der Dom zu Bamberg mit seinen Denkmälern*. Bamberg : Verlag der Rudolph Lachmüller'schen Kunst- und Buchhandlung, 1836. Zmienku o levoch nenájdeme ani v článku o bamberskom dóme vo *Světózore*, ktorý vtedy redigoval Šafárik. Na titulnej strane je však vyobrazenie čelnej strany dómu. Hlavný chrám bamberský. In *Swětózor, naylaciněgssj spis obrázkový k rozssjřenj užitečných známostí pro Čechy, Morawany a Slowáky*, roč. 2, 1835, č. 7, s. 49-50.

³⁶ [RUDHART, Georg Thomas Ritter von.] [Angenbliche] Runen-Schrift auf eine Thierfigur an der Domkirche. In *Dritter Bericht über das Bestehen und Wirken des historischen Vereins zu Bamberg*. Bamberg : In Kommission des litterarisch-artistischen Instituts, 1840, s. 16; Von dem historischen Bereine im Bamberg. Gypsabguß der an einem der sogenannten Domlöwen in Bamberg befindlichen Inschrift. In *Neunter Jahresbericht des historischen Vereins in Mittelfranken für das Jahr 1838*. Nürnberg : Bei Riegel und Wießner, 1839, s. 48.

³⁷ GRIMM, Jacob. *Deutsche Mytologie*. Zweite Ausgabe. Erster Band. Göttingen : Dieterische Buchhandlung, 1844, s. XXXI.

³⁸ Von dem historischen Bereine im Bamberg. Gypsabguß der an einem der sogenannten Domlöwen in Bamberg befindlichen Inschrift. In *Neunter Jahresbericht des historischen Vereins*

V bamberskej historickej spoločnosti 8. januára 1840 predniesol profesor histórie na miestnom lýceu Georg Thomas Rudhart (1892 – 1860) svoj skorší elaborát (1839) k sochám a runám.³⁹ V úvode ročenky spoločnosti uviedli aj obrázok domnelej modly a runového nápisu od Huberta Neureuthera (*1813). Rudhart opísal okolnosti nálezu Kollárom, sochy, ale žiadal ďalšie bádanie – slovanskosť nápisu sa mu zdala pochybná. Ako pravú pamiatku runy vnímal Waclaw Aleksander Maciejowski (1792 – 1883), zrejme aj vďaka kontaktom a korešpondencii s Šafárikom i Kollárom.⁴⁰ O runy sa zaujímal aj Jernej Kopitar (1780 – 1844).⁴¹

Nové zobrazenie rún priniesol člen bamberskej historickej spoločnosti Joseph Heller (1798 – 1849), spomenul Šafárikov výklad nápisu, ale aj možnosť, že ide o nedávne znaky vyryté žiakmi (!). Osobne považoval sochy za prastaré, pochádzajúce z pohanských čias. Nálezy materiálnej kultúry mali svedčiť o tom, že sa na mieste dómu nachádzalo pohanské obetisko.⁴²

Netrvalo dlho a našiel sa ďalší bádateľ, ktorý sa snažil prečítať nápis.

---

in Mittelfranken für das Jahr 1838. Nürnberg : Bei Riegel und Wießner, 1839, s. 48-49. Vyobrazenie sa nachádza v tabuľke č. 6. Výpisky z tohto príspevku sa nachádzajú v pozostalosti P. J. Šafárika. Podobne PFREGNER, Joseph. Leistungen des Vereins. In Tamže, s. 4.

³⁹ [RUDHART, Georg Thomas Ritter von.] [Angenbliche] Runen-Schrift auf eine Thierfigur an der Domkirche. In *Dritter Bericht über das Bestehen und Wirken des historischen Vereins zu Bamberg.* Bamberg : In Kommission des litterarisch-artistischen Instituts, 1840, s. 16-17. Príspevok má dátum 4. apríl 1839. PFREGNER, Joseph. Leistungen des Vereins. In Tamže, s. 3-4.

⁴⁰ MACIEJOWSKI, Waclaw Aleksander. *Pamiętniki o dziejach piśmiennictwa i prawodawstwie Słowian, jako dodatek do historyi prawodawstw słowiańskich...* W Peterzburgu i w Lipsku : W księgarniach Eggersa i Hinrichsa, 1839, s. 4; obdobne MACIEJOWSKI, Waclaw Aleksander. *Pierwotne dzieje Polski i Litwy zewnętrzne i wewnętrzne, z uwagą na ościenne kraje, a mianowicie na Ruś, Węgry, Czechy i Niemczy...* W Warszawie : W drukarnie komisyi rządowej sprawiedliwości, 1846, s. 522.

⁴¹ [RUDHART, Georg Thomas Ritter von.] [Angenbliche] Runen-Schrift auf eine Thierfigur an der Domkirche. In *Dritter Bericht über das Bestehen und Wirken des historischen Vereins zu Bamberg in Oberfranken von Bayern.* Bamberg : In Kommission des litterarisch-artistischen Instituts, 1840, s. 16.

⁴² HELLER, Joseph. Verzeichniß von bambergischen topographisch-historischen Abbildungen in Holzschnitt, Kupferstich, Lithographie etc. : mit historisch-artistisch-literarischen Notizen. In *Vierter Bericht über das Bestehen und Wirken des historischen Vereins zu Bamberg in Oberfranken von Bayern.* Bamberg : In Kommission des Dreschischen Buchhandlung, 1841, s. 35. Vyšlo i samostatne ako separát.

Ako výsledok Tadeusz Wolański (1785 – 1865) predstavil slovo „Walhallah“.⁴³ Sochy teda mali strážiť vstup do germánskeho „neba“, Valhally, čo popieralo slovanský charakter nálezu. Mali spodobňovať psa Cerbera, strážcu podsvetia.⁴⁴ Písmo malo byť barbarickou zmesou latinky a rún. Dobový komentátor v českých *Květoch* tento výklad ironicky okomentoval, že je škoda, že nápis nie je dlhší – aspoň do polovice chrbta leva. Zmestilo by sa tam: „Walhallah bei Regensburg“. Tam nedávno dokončili monumentálny pamätník významným nemeckým osobnostiam – Valhallu.⁴⁵

Do diskusie sa zapojil aj Ludwig Giesebercht (1792 – 1873), aby ponúkol akýsi prehľad. Spochybňoval Šafárikovu hypotézu, že by biskup Otto previezol sochu Černoboha z Pomoranska a odkazoval na chýbajúce údaje v dochovaných historických dobových prameňoch. Slovanský pôvod rún však nezapieral, hoci sa mu javili takmer identické ako severské. Ocenil tiež teóriu o pohanských Slovanoch brániacich stavbe dómu. Stotožnil sa s názorom Hellera, že sa na mieste stavby nachádzalo pohrebisko, alebo obetný areál Slovanov. Uvažoval o Šafárikovom názore, že sochy predstavujú levov, pretože to bol údajne bežný symbol súvisiaci s diablom, no nezdalo sa mu spojenie slovanského nápisu a mena božstva s kresťanským pôvodom sochy. Uvažoval, že z kresťanského hľadiska bol Černoboh diablom a použitie rún mohlo byť úmyselné. Obsah nápisu opäť nevidel jednoznačne, okrem Šafárikovho „Sarni bu-“ uviedol aj čítanie HENR a Walhallah, spolu s obrázkami. Uviedol opäť i názor, že môže ísť o bezvýznamné znaky vyryté žiakmi. Otázku ale nechal zatiaľ otvorenú.⁴⁶

K. J. Komornicki neveril v pravosť niektorých slovanských pamiatok a ako príklad si vybral práve prípad rún v Bambergu, ktorý osobne navštívil. Nepáčil sa mu materiál sôch – rovnaký ako kameň v okolí, zvýraznil, že nie je iba jedna, ale dve a rovnaké. Znaky (nápis) mali vyryť (ako

---

⁴³ HANUŠ, Ignaz J[an]. Zur slavischen Runen-Frage mit besonder Rücksicht auf die obodritischen Runen-Alterthümer, so wie auf die Glagolica und Kyrilica. In *Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen*, roč. 18, 1857, s. 21.

⁴⁴ *Sechter Bericht über das Bestehen und Wirken des historischen Vereins zu Bamberg*. Bamberg : In Kommission des litterarisch-artistischen Instituts, 1843, s. 8-9.

⁴⁵ SKLENÁŘ, Karel. *Z Čech do Pompejí*. Praha : Československý spisovatel, 1989, s. 124-125.

⁴⁶ Giesebercht Ludwig. Die Zeichen des Donnergottes diesseit der Ostsee. In *Baltische Studien*, roč. 10, 1844, č. 12, Stettin : Auf kosten un im Verlage des Gesssellschaft, 1844, s. 32-37.

deti?) v roku 1842 ešte žijúci muži – lesmajster von Stengel a komisár Michal Sippel.⁴⁷ Nevieme však či mu táto informácia bola sprostredkovaná ústne alebo pochádzala z ďalšieho príspevku.⁴⁸ Iné podanie spomína vyryté meno Johannes.⁴⁹

Definitívne nápis odsúdil profesor berlínskej univerzity Wojciech Cybulski (1808 – 1867), no až tesne po Kollárovej smrti. Po preskúmaní usúdil, že sa na sochách žiadne nápisy nenachádzajú (iba trhliny a škrabance) a spochybnil aj celú existenciu kultu Černoboha.⁵⁰

V prípade nápisu išlo zrejme naozaj o kombináciu škrabancov, rýh a napoly zotretého „pamätného“ nápisu, teda žiadnu skutočnú pamiatku. Sochy samotné sú skutočne starobylé a archaickým vzhľadom sa odlišujú od zvyšku stavby. Dóm v Bambergu je výnimočnou architektonickou pamiatkou románskeho obdobia. Už v najstaršom období existencie bol zásadne prestavaný. Úpravu z roku 1133 nahradila stavba z roku 1444. Sochy levov tvorili výzdobu pôvodnej kamennej stavby. Po prestavbe ich umiestnili pred oba bočné vchody.

Keď Kollár pár rokov po náleze hľadal súvislosti medzi Indiou a slovanským svetom, aby podporil tézy o indickom pôvode Slovanov, oprášil i svoje skúsenosti s bamberským nálezom. Motívy levov časté vo výzdobe indických chrámov tak ešte v roku 1839 spájal s Černobohom. Černoboha tiež stotožnil s indickým bohom „Karta“, podľa neho čertom.⁵¹ Zdá sa

---

⁴⁷ KOMORNICKI, K. J. Krótki Rys dziejów Malarstwa. Okres II. In *Atheneum. Pismo zbiorowe poświęcone historii, filozofji, literaturze, sztukom i t. d.*, 1844, č. 1. Wilno : Naklad i druk T. Glückberga, 1844, s. 210-211.

⁴⁸ Niektoré z príspevkov (napr. *Tag-Blatt der Stadt Bamberg*, 1839, 334/6) sa nám nepodaril zatiaľ dohľadať, pravdepodobná je i existencia ďalších buď príspevkov, alebo zhrnutí problematiky.

⁴⁹ KRASZEWSKI, Józef Ignacy. *Sztuka u Słowian, szczególnie w Polsce i Litwie przedchrześcijańskiej*. Wilno : Naklad wydawnictwa drukarni A. H. Kirkora i sp., 1860, s. 284. Tu i širší prehľad o problematike.

⁵⁰ Slovanská hlídka. In *Lumír. Belletristický týdeník*, 1852, roč. 2., č. 48 (2.12.1852), s. 1149; podrobnejšie CYBULSKI, Wojciech. *Obecny stan nauky o runach słowiańskich*. Poznań : Nakladem towarzystwa przyjacjól nauk poznańskiego, 1860, s. 20-30; SKLENÁŘ, Karel. Z Čech do Pompejí. Praha : Československý spisovatel, 1989, s. 124-125. O domnelom kulte Černoboha pozri JAGIĆ, V[atroslav]. Zur slavischen Runenfrage. In *Archiv für slavische Philologie*, roč. 5, 1881, s. 209-211.

⁵¹ KOLLÁR, Ján. *Sláva Bohyně a původ gména Slawiůw čili Slawjanůw w listech k welectenému příteli panu P. J. Šafarjkovi od Jana Kollára. S přjdwky srownalost indického a slawského života, řeči a bájeslowj ukazugjcjmi*. Pešť : Tiskem J. M. Trattner-Károlyiho, 1839, s. 55, 78.

však, že sa nikdy nevzdal názoru na pôvodnosť svojho nálezu: „*Co se bůžka v Bambergu, o nemž si přeješ bližších správ, tkne, mohu Ti jen tolik říci, abys se tak lehkomyšlnými cestami a náhledy, jako jsou p. Rudhartovy, másti nedal. Hloupostí jest domnívat se, že prastaré runy od dětí vyryty byly; taková dětinnost nezasluhuje ani odpovědi. Bud' vůbec opatrný vůči německým učencům, kteří o slavanských starožitnostech mluví nebo píší.*“⁵²

Nemožno presne vyjadriť, akým smerom domnelý nález slovanskej modly posunul Kollárovu historiografickú a archeologickú kariéru. Už sme videli, že sa názoru o jej pravosti nevzdal. Vydanie Šafárikových *Slovanských starožitností* (1837) a odmietnutie téz o prioritě pôvodného tvaru mena Slovanov ho vyprovokovalo k spisaniu novej, nanajvýš originálnej práce – *Sláva Bohyně a původ gména Slawůw čili Slawjanůw...* (1839).⁵³ Tá predstavuje pomyslený vrchol v spracovaní i argumentácii o mene Slovan – Sláv a akúsi bodku za týmto segmentom. Súčasne išlo o prvú z Kollárových „starožitníckych“ prác, ktorým sa potom venoval až do svojej smrti.⁵⁴ V 40. rokoch Kollára spomalil boj so štúrovcami o orientáciu v otázke spisovného jazyka a tak posledné vedecké diela dokončil až na sklonku života. Obe práce, hoci samostatné, mali podľa Kollárovho vedomia tvoriť celok: v prvej sa zamerl na juh Európy, v druhej najmä na sever a západ. Zmapovať chcel zbytky slovanskej minulosti v týchto oblastiach. Okrem predchádzajúcich ocenení najrôznejších učených spoločností, sa najväčším z nich stalo vymenovanie za mimoriadneho profesora slovanskej starovedy (archeológie) na univerzite vo Viedni, hoci bolo motivované skôr politicky.⁵⁵

---

⁵² List Jána Kollára Wáclawovi Aleksandrovi Maciejowskemu z 9. januára 1844. Dopisy Jána Kollára. (Z pozostalosti W. A. Maciejowského) In JELÍNEK, Edvard (red.). *Slovanský sborník statí z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literárního i společenského života*. roč. IV. Praha: Tiskem a nákladem J. Otty, 1885, s. 157.

⁵³ KOLLÁR, Ján. *Sláva Bohyně a původ gména Slawůw čili Slawjanůw w listech k welectenému příteli panu P. J. Šafarjkovi od Jana Kollára. S přjdawky srownalost indického a slawského žiwota, řeči a bájeslowj ukazugjcimi*. Pešť: Tiskem J. M. Trattner-Károlyiho, 1839.

⁵⁴ Podrobne pozri PODOLAN, Peter. *Sláva Bohyně a původ gména Slawůw čili Slawjanůw...* Jána Kollára. In *Štúdie o dejinách*. Historia nova 6. [online] Bratislava: Stimul, 2013, s. 82-94. Dostupné na internete: <https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/ksd/h/Hino6.pdf>.

⁵⁵ KARÁSEK, Jozef. *Jan Kollár ve Vídni 1849 – 1852*. PASTRNEK, František (ed.). *Jan Kollár, 1793 – 1852. Sborník statí o žiwotě, působení a literární činnosti pěvce „Slávy dcery“ na oslavu jeho*

Čo sa týka slovanského juhu, „italské“ cesty Kollára inšpirovali k spísaniu (rozsahom) monumentálnej práce *Staroitalia slavjanská* (1853),⁵⁶ ktorá bola takmer hotová už v roku 1847, hoci na nej ešte ďalej pracoval. Kollár publikoval jej malú časť v *Časopise Českého museum* ešte v roku 1848.⁵⁷ Vydanie opusu o rozsahu takmer 900 strán sa však preťahovalo a hotovej práce z roku 1853 sa Kollár už nedožil. Hoci jej nosnou tézou je myšlienka o pôvodnom slovanskom osídlení Itálie,⁵⁸ hlavný obsah a metódu tvoria analýzy najrôznejších nápisov na starovekých pamiatkach, pričom išlo i o nápisy na sochách. Ich vyobrazenia obsahuje obrazová príloha k práci, ktorú Kollár kreslil vlastnoručne.⁵⁹

Posledný okruh Kollárovho vedeckého bádania skutočne akoby predznamenal osud Černoboha bamberského, keď sa vrátil k problematike tzv. „prillwitzkých idolov“. Tieto falzá ešte z konca 17. storočia Kollára lákali už predtým. Nepočúvol hlasy (aj Šafárika) o ich nepravosti a súboru sošiek údajne z panteónu bohov Retry venoval záver svojho života. Vycestoval za nimi do Neustrelitz (Nové Strelice) v lete roku 1850, osobne ich skúmal a kreslil v zbierke meklenbursko-strelického veľkovojuvodu Georga (1779 – 1860).⁶⁰ Výsledkom spracovania mala byť práca v nemčine, ktorej tlač mal financovať práve veľkovojuvoda George. Poznáme ju pod názvom *Bohovia z Retry*⁶¹ ako poslednú Kollárovu prácu, ktorú sa

---

stoletých narozenin. Vídeň : Český akademický spolek ve Vídni a Slovenský akademický spolek „Tatran“ vo Viedni, 1893, s. 67.

⁵⁶ KOLLÁR, Jan. *Staroitalia slavjanská aneb objevy a důkazy živelů slavských v zeměpisu, v dějinách a v bájesloví, zvláště v řeči a literatuře nejdávnejších vlaských a sousedních kmenů, ze kterých je zřejmo, že mezi prvotními osadníky a obyvateli této krajiny i Slavjané nad jiné četnější byli*. Vídeň : V Císařské královské dvorské a státní tiskárně, 1853.

⁵⁷ KOLLÁR, Jan. *Staroitalia slavjanská*. In *Časopis Českého museum*, 1848, roč. 22, č. 6, s. 619-630.

⁵⁸ KOLLÁR, KOLLÁR, Jan. *Staroitalia slavjanská aneb objevy a důkazy živelů slavských v zeměpisu, v dějinách a v bájesloví, zvláště v řeči a literatuře nejdávnejších vlaských a sousedních kmenů, ze kterých je zřejmo, že mezi prvotními osadníky a obyvateli této krajiny i Slavjané nad jiné četnější byli*. Vídeň : V Císařské královské dvorské a státní tiskárně, 1853, s. VII.

⁵⁹ KOLLÁR, Jan. *Tabule k Staroitalii slavjanské*. Vídeň : V Císařské královské dvorské a státní tiskárně, 1853.

⁶⁰ RITTERSBERG [RITTER, Ludvig (z Rittersbergu)]. *Kapesní slovníček novinářský a konversační*. Díl II. Praha : Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila, 1851, s. 171.

⁶¹ Oficiálny názov bol „*Die Götter von Rhetra*“ oder mytologische Alterthümer der Slaven und zum Theil Germanen im nördlichen Europa. [*Bohovia z Retry* čiže mytologické starožitnosti Slovanov

však pre verejnosť nakoniec nepodarilo vydať.

Ak by sme mali zhodnotiť prínos „causy“ Černoboh bamberský a tiež vyznenie Kollárovej vedeckej činnosti pre vedu, môžeme ho označiť za zanedbateľný. Avšak snaha Kollára o riešenie otázok, jeho osobné nasadenie, bádanie a množstvo vynaloženej energie je inšpiratívne i pre dnešných bádateľov. Ich zmysel a význam tak treba hodnotiť inak – ako podporu pre nacionálne súboje, ktoré sa preniesli aj na vedeckú pôdu. Záujem o slovanskú minulosť mohli vzbudiť i u mladšej generácie. Ako mŕtvu vedu pritom toto bádanie vnímal Karel Havlíček Borovský: „*Mně alespoň jest nyní jeden živý a čiperný slovanský hošík, z kterého něco může být, milejší a důležitější, než všechny staroslovanské bůžky, co se jich vykopalo a vykopá, ulilo a ulije.*“⁶² Priaznivcov si však Kollárovo poňatie predsa našlo a podivínsky amatérsky archeológ – samouk Václav Krolmus (1790 – 1861) objavil „poslední božičte Černoboha v Čechách“ na základe Kollárovej doktríny ešte v roku 1853.⁶³ Ľudí pracujúcich rovnakými metódami ako Kollár, hoci často menej sčítaných, trpiacich rovnakou prizmou výsledkov i ich prijatia napokon nájdeme ešte v 21. storočí – a v tomto prípade to nemá nič spoločné s dobovou úrovňou vedy.

Summary

Causa "Černoboh of Bamberg"

Ján Kollár (1793 – 1852) was well known Slovak representative, celebrated poet and ideologist. However his scientific career is still not well illuminated. This paper focuses on Kollár's interest in history and his discovery of the supposed Slavic pagan idol. During the honeymoon in autumn 1835 Kollár visited town Bamberg in Germany. Near entrances of the Bamberg cathedral he found two ancient sculptures of lions and copied supposed runic inscription. He believed that they represent Slavic deity "Černoboh" [Dark/Evil God] and that

---

a štásci i Germánov v severnej Európe.] List Jána Kollára Leovi Thunovi z 20. decembra 1851. LA PNP, fond Jan Kollár.

⁶² HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Panu profesorovi Janu Kollárovi. In *Slovan. Časopis věnovaný politickým a vůbec veřejným záležitostem slovanským, zvláště českým*. 1850, č. 6, s. 1406. Havlíčkovi sa navyše aktuálne nevidelo Kollárovo „puto“ s viedenskou vládou.

⁶³ KROLMUS, Václav. *Poslední Božičte Černoboha s runami na Skalsku v kraji Boleslavském, v Čechách*. Praha : Tisk a sklad Jana Spurného, 1857. SKLENÁŘ, Karel. *Archeologie a pohanský věk. Příběhy z dětských let české archeologické vědy*. 2. vydanie. Praha : Akademia, 2000, s. 116-124.

Causa „Černoboh bamberský“

the inscription is evidence of the runic letters of the ancient Slavs. About his discovery he wrote to friends. Pavel Jozef Šafárik (1795 – 1861) informed the scientific spheres and also German scientists began to occupy themselves with problems of the sculptures and inscription. Although the final achievements proved that the inscription was not real Slavic relic and sculptures were created in the Middle Ages, Kollár believed in their authenticity for the rest of his life. The discovery also influenced his later scholar activities, when he became a professor of Slavic archaeology and occupied himself with problems so-called "Prillwitz idols".